

МАФИЯ
Световна история

MAFIA: A GLOBAL HISTORY

Copyright © 2025 Ryan Gingeras

Published by arrangement with Simon & Schuster UK Ltd

1st Floor, 222 Gray's Inn Road, London, WC1X 8HB

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system without permission in writing from the Publisher.

© Деян Кючуков, *превод от английски*

© Живко Петров, *дизайнер на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2026

ISBN: 978-954-28-5428-9

Райън Джингърас

МАФИЯ

— СВЕТОВНА ИСТОРИЯ —

Превод от английски
Деян Ключуков

 ciela

Както винаги, на Мариана

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР. Гледката от Зюлет Авеню	7
ВЪВЕДЕНИЕ. „Истинските владетели, които ни управляват“	11

ЧАСТ I ЗАРАЖДАНЕТО

1. Отколешна напаст: Бандитизъм и предистория на мафията	19
2. Любов и удоволствия за продан: Порокът и зараждането на организираната престъпност	44

ЧАСТ II КОНСОЛИДАЦИЯТА

3. Първи стъпки: Мафиите от началото на XX век.....	71
4. От алкохола към дрогата: Появата на глобалните мафии.....	106

ЧАСТ III ТРАНСФОРМАЦИЯТА

5. Кръстниците: Апогеят на старите мафии	139
6. Между упадъка и революцията: Мафиите в края на века	195

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Голямото разводняване: Перспективата на XXI век	267
--	-----

Библиография	296
Благодарности	321
Бележки	322

ПРЕДГОВОР

Гледката от Зюлет Авеню

Около 1912 г. моите прабаба и праядо купили къщата на Зюлет Авеню в Бронкс. Праядо се занимавал с доставка на лед и въртял бизнеса от задния си двор. Когато той и съпругата му Мейзи се сдобили с имота, повечето хора смятали Пелъм Бей за провинция. Удължаването на железопътната линия през 1920 г. помогнало кварталът да се превърне в днешната пъстра смесица от еднофамилни къщи и нискоетажни кооперации. Орнаментите, които и до днес се забелязват по някои от сградите, свидетелстват за присъствието на централноевропейци като германци и унгарци, но повечето от най-ранните му жители били италианци и ирландци. Две погребални агенции, „Джордано“ и „Макнълти“, обслужвали всяка своята клиентела. През годините съм присъствал на няколко погребения, организирани от „Макнълти“, но неотдавна те излязоха от бизнеса, потвърждавайки постепенното изчезване на ирландците от Пелъм Бей.

Последният от нашето семейство, преминал през агенция „Макнълти“ по пътя към гробището „Сейнт Реймънд“, беше дядо ми, Чарлз Фицпатрик, или Чарли, както винаги съм го знаел. Той не беше роден в Бронкс, а бе прекарал ранните си години в Канари Айлънд, квартал на Харлем, отдавна забравен от повечето нийоркчани. Чарли идва в Пелъм Бей точно преди Голямата депресия и има необикновен живот, въпреки че прекарва по-голямата част от него като учител и директор в началното училище. На младини, след атаката над Пърл Харбър, постъпва в морската пехота и оцелява в битките при Гуадалканал, Бугенвил и Гуам. Въпреки че ненавижда комунизма, устоява на изкушението да влезе отново в армията за Корейската война. В среда-

та на 50-те години агенти на ФБР го привличат за информатор и с тяхна благословия той става член на Американската комунистическа партия. Никой, освен баба ми, не знае за двойния му живот, докато Конгресът на САЩ не го призовава да даде показания през 1971 г. Той изобличава бившите си партийни сподвижници, защото докрай вярва, че американските комунисти изпълняват заповеди от Москва и заплашват Америка отвътре. И все пак спомените му за тяхната искрена доброта и интелигентност остават оцветени от нотка на съжаление.

Да се разхождаш с Чарли из улиците на Пелъм Бей означаваше да се потопиш в духа на миналото. На минаване покрай всеки ъгъл или сграда той разказваше поредната история. На Кийн Скуеър споменаваха приятеля си от детинство и съименник на площада Лари „Убиеца“ Кийн, загинал при Гуадалканал. Недалеч оттам, на Кросби Авеню, се намираще барът „Йе Олд“, където самият Чарли работел след завръщането си от войната. По онова време да сервираш напитки в „Йе Олд“ означавало да наблюдаваш отблизо подземния свят на квартала. Посетителите били комарджии и букмейкъри, собственици на джубокси и вендинг автомати, а също типове, които се занимавали с по-тъмни афери, но се представяли за строители и предприемачи.

В заведението често се навъртал и Уили Морети, когото по онова време дядо познавал само като тузар от Ню Джърси, способен да пие с часове. Една вечер, когато Морети бил доста на градус, по телефона позвънил мъж, който се представил като Клюна, и поискал да говори с Уили. Дядо опитал да подаде слушалката на Морети, но онзи само го отпратил с жест. Чарли казал на събеседника, че Уили в момента не е на разположение, и тогава Клюна оставил следното съобщение: Уили трябва да плати пет бона или ще плува в залива Хъдсън с циментови обувки. Десетилетия по-късно споделих с дядо, че Морети вероятно е послужил като вдъхновение за образа на Лука Брази в „Кръстникът“ (за което научих от гледането на „Семейство Сопрано“). Така и не узнах кой е Клюна, но подозирам, че е бил Пол Каstellано*.

* Биографите на Каstellано, Джоузеф О'Брайън и Андрис Куринс, описват гангстера като притежаващ „подчертан нос на Пикасо“, който стърчи наред „масивна глава, леко при-

Историята на Чарли за Уили Морети беше само една от многото, свързани с мафията, истории, изпъстрили детството ми. На дядо не му трябваше много, за да започне да се сеща за приятели, познати и роднини, свързани по някакъв начин с мафията. Ходенето ни до местния букмейкърски пункт често бе съпроводено с коментари за кварталните бизнеси и ресторанти, които според него служеха за мафиотски сборища. През 90-те години на Кросби Авеню имаше клуб, носещ името „При Вито“. На витрината, под яркосиния навес, висеше плакат, изобразяващ няколко холивудски гангстери, насядали около маса за игра на карти. Чарли смяташе намека за достатъчно недвусмислен и аз бях съгласен с него.

Щом станах тийнейджър, той ми препоръча първата прочетена от мен книга по темата, „Семейство Уестис“ от Т. Дж. Инглиш. В нея се разказваше за ирландската мафия в манхатънския квартал Хелс Кичън и аз бях очарован да науча, че нашата фамилия също има косвени връзки с героите, описани на страниците ѝ, макар и да признавам, че се е случвало леко да преувеличавам и разкроявам тези връзки. Тогава новинарското отразяване на мафията ни даваше много поводи за разговор покрай убийството на Пол Каstellано, съдебните процеси срещу Джон Готи и бавния залез на Винсънт „Брадичката“ Джиганте.

Споделеният ни интерес към мафията формираше само един аспект от по-широка картина. Като страстен разказвач, Чарли обичаше историята и най-вече неговото влияние ме подтикна да стана историк. През годините на следването не ми е хрумвала мисълта да изучавам мафията. По-късно различни обстоятелства ме накараха да науча турски и да специализирам в историята на Близкия изток. Докато правех докторантурата си в Истанбул в началото на 2000-те, интересът ми към темата се зароди отново. Сред първите обещания на новоизбрания министър-председател Реджеп Ердоган бе програмата за реформи „чисти ръце“, която наподобяваше борбата на Италия срещу корупцията и организираната престъпност през 90-те години

ведена на дебелия врат, и му придава профил на лешояд“. Виж Joseph O'Brien and Andris Kurins, *Boss of Bosses: The Fall of the Godfather: The FBI and Paul Castellano* (New York: Simon & Schuster, 1991), с. 25.

на миналия век. Избиратели и експерти приветстваха решимостта на Ердоган като доказателство, че страната се реформира след преживените икономически трудности и нестабилност. Много от моите турски приятели говореха за предшестващото десетилетие като за епоха, през която подземният свят е упражнявал влияние над политическата власт. Допълнителна роля изигра и излизането на първия телевизионен мафиотски сериал в страната, озаглавен „Долината на вълците“. Самият сериал не беше кой знае какво, но успя да завладее въображението ми, още повече че се излъчваше паралелно с любимия ми „Семейство Сопрано“. Неволно сравнявах американския Бронкс с турския Истанбул и ми се струваше, че приликите и разликите си заслужава да се изследват.

Стремежът да узная повече ме отведе в Националния архив в Колидж Парк, Мериленд, където открих съкровищница от американски дипломатически и полицейски доклади. От тази архивна база съставих голяма част от втората си книга, *Heroin, Organised Crime and the Making of Modern Turkey* („Хероин, организирана престъпност и създаването на съвременна Турция“). С времето добих много по-широк поглед върху влиянието на мафиите и техните престъпления в други страни по света и тези разкрития залегнаха в основата на настоящата книга. В сърцето ми обаче тя си остава знак на почит към моето семейство и към мястото, което наричаме свой дом повече от век.

ВЪВЕДЕНИЕ

„Истинските владетели, които ни управляват“

Историята за създаването на „Кръстникът“ отдавна са се превърнали в легенда. Преди излизането му през 1972 г. гангстерските филми, поне според легендарния продуцент Робърт Еванс, са отживелица. Опитите през 60-те да се възвърне по-ранната мистика на жанра не подават особени надежди и в мемоарите си Еванс пише: „С изключение на една или две нискобюджетни ленти, всички филми за сицилианци и организирана престъпност имат една обща характеристика, че излизат на червено“¹. Но след появата си през 1969 г. романът на Марио Пузо се продава в девет милиона екземпляра и в крайна сметка успява да убеди Еванс и други фигури в *Paramount Pictures*, че „Кръстникът“ може би е различен.

С избора на младия Франсис Форд Копола за режисьор, студиото се стреми да придаде на филма едновременно актуално звучене и дух на автентичност. Копола от своя страна иска творбата му да бъде нещо повече от криминална драма. Сътрудниците казват на Еванс, че Копола ще поеме задачата при едно условие – това да не бъде просто филм за организираната престъпност, а семейна хроника и метафора на капитализма. Предвид факта, че бъдещето на студиото е заложено на карта, Боб Еванс не е въодушевен и възкликва: „Тоя луд ли е? Майната му и на него, и на коня, който го е довял“². Напрежението се покачва още, след като Копола официално е обявен за режисьор на филма. Има ожесточени спорове относно кастинга, включително избора на Марлон Брандо за главната роля, а също и творчески различия около музиката и монтажа. Планираната преми-

ера на Коледа 1971 г. не се състоява и в Холивуд плъзват слухове, че филмът е обречен.

Днес всички знаем, че съдбата му се развива по-различно. „Кръстникът“ доминира американския боксофис и печели десет номинации за церемонията по връчването на наградите „Оскар“ през 1972 г. Още по-впечатляващ е непосредственият му ефект върху публиката по целия свят. Според един френски критик въздействието се дължи не толкова на художествените му качества, колкото на съдържанието се в него послание. Въпреки че думата „мафия“ не се споменава нито веднъж, той отговаря на очакванията на публиката, обрисувайки подмолната ѝ сила. „Съзнателно или не – пише критикът, – хората са склонни да вярват, че истинските владетели, които ни управляват, са скрити – всемогъщи, но анонимни.“ Усещането за навлизане в един недостъпен по-рано свят превръща „Кръстникът“ в хит³.

Копола изрично настоява продукцията да е вярна на периода, за да бъде възприета като автентична, но през 1972 г. пресъздадените на екрана образи изглеждат удивително актуални. За много американци мафията е съвременна реалност, а при избирането си за президент през 1968 г. Ричард Никсън обещава на избирателите „война срещу организираната престъпност“, насочена към „търговците на наркотици, покваряващи живота на децата в тази страна“⁴. Никсън не е първият американски държавен глава, поставил подобни приоритети. За всички негови предшественици, започвайки от Хари Труман, злоупотребата и трафикът с дрога са с ранг на национална криза⁵. Ширещата се в страната хероинова епидемия и растящите нива на градска престъпност, изглежда, оправдават действия, наподобяващи обявяване на война. Гангстерите поколения наред са неразделна част от живота в кварталите, а телевизионните новини от 50-те и 60-те години са пълни с истински кръстници като Вито Дженовезе и Карлос Марчело. Изслушванията в Сената и националните скандали допринасят за поддържането на една от ключовите тези във филма, а именно, че мафиотските семейства властват над огромен подземен свят и упражняват неправомерно влияние върху американската политика и икономика.

За милионите, отишли да гледат „Кръстникът“ извън Съединените щати, филмът е не по-малко релевантен. Зрителите в Токио или Рим лесно правят паралел между фамилията Корлеоне и местните престъпни групировки в Япония и Италия. Франция също води кръстоносен поход срещу рекетъорите и наркотрафикантите, свързани с печално известните марсилски престъпни босове. В Турция филмът резонира толкова силно, че думата за „кръстник“ (баба) започва да се използва като ново нарицателно за гангстерите от районите на Анкара и Истанбул⁶. С течение на времето понятието навлиза в подобен смисъл и на други места по света. От друга страна, има и държави като Колумбия, Нигерия или Индия, където през 1972 г. липсва аналог на американската мафия. Същото важи за Китай или Съветския съюз, където малцина граждани успяват да видят филма при първоначалната му поява.

През следващите десетилетия „Кръстникът“ продължава да набира популярност и става все по-разпознаваем извън американската реалност. Руските престъпни групировки, мексиканските наркобарони, китайските триади или ямайските банди спокойно могат да минат за съвременни адаптации на произхода и мотивите на семейство Корлеоне. Залегналото във филма послание относно природата на бизнеса, властта и политиката е приложимо към реални събития в Източна Европа или Южна Америка. Защо „Кръстникът“ е толкова адаптивен? Той е пророчески относно силите, променящи света в края на XX век, и въпреки че е художествено произведение, съвременните зрители продължават да го възприемат като изображение на базисни истини за живота в миналото и днес.

Концептуалната визия на Копола за „Кръстникът“ не е напълно нова. Елементи от съдържащата се във филма критика към американската политика, общество и капитализма като цяло могат да се открият и в по-ранни класики, като *Scarface* („Белязаният“) (1932) или *The Public Enemy* („Обществен враг“) (1931). В известен смисъл моментът на излизането по кината и артистичният блясък са факторите, осигурили му място в социалното съзнание като шаблон и трактовка за организираната престъпност по света. Идеята на повечето произведения за мафията е да покажат или миналото такова, каквото е било, или

настоящото такова, каквото е. Действието, развиващо се в подземния свят, разкрива аспекти от историята на даден град, държава или нация, които са били премълчавани или непризнати. Ако заимстваме израза на Джеймс Елрой, мотивацията често пъти е да се демитологизира миналото. Потопянето в историята на която и да е мафия означава да се представи по-автентична картина на политиката и обществото, обхващаща, по думите на Елрой, „всичко, от канавката до звездите“⁷.

Същите съображения са залегнали в основата на настоящата книга. Целта ѝ е не толкова да представи стройна история на организираната престъпност, колкото да изследва възхода, консолидацията и разпада на мафиите на световната сцена. Също както „Кръстникът“, тя стъпва върху тяхната история, за да представи една много по-голяма и сложна картина. За да разберем откъде идват днешните гангстери и защо са придобили такова глобално значение, е необходимо да се задълбочим в няколко критични и общо взето, познати мотиви. Разказът, който предстои, се връща отново и отново към един ключов въпрос: какво е влиянието на мафиите върху изграждането на съвременния свят.

Историческата еволюция на мафиите говори много за държавите, където те присъстват. За да сглобим историята на Камората или на триадите или да очертаем биографията на Ескобар или Ал Капоне, е необходимо първо да оценим местата и епохите, които са ги създали. По принцип престъпността върви ръка за ръка с непрестанно нарастващата мощ на държавата, защото правителствата са основните агенти, определящи що е престъпление и кой е престъпник. Онези, които прилагат закона, обикновено идентифицират и обясняват значението на бандата или разбойника при тяхната поява, затова и историята на мафиите е показателна за физическите граници на държавната власт. Всички велики империи в миналото страдат от организираната престъпност под една или друга форма. Днешните държави също не са имунизирани срещу нея въпреки предимствата на модерните технологии и ноу-хау в правоприлагането. Опитът ни учи, че мафиите играят осезаема роля в дейността на правителствата и икономиките от всички епохи. Упрекът на Майкъл Корлеоне към сенатор Гиъри е верен. Ма-

фиоти, политици и бизнесмени често представляват различен израз на едно и също лицемерие.

Колкото по-критично се вглеждаме в историята на гангстерите и техните занимания, толкова повече трябва да се съобразяваме до каква степен те са продукт на популярното въображение и параноя. В известен смисъл те са плашило, своеобразен „торбалан“, възплъщаващ най-лошите страхове на обществото. Представяме си ги като груби и недодялани хора, произхождащи от ниските социални слоеве. Те са аутсайдери от имигрантските или малцинствените среди, ако не и от двете. Замесени са в проституция, трафик на наркотици и други дейности, възприемани като опасни в морален или физически план. Популярната култура не закъснява да експлоатира начина, по който гледаме на тях. Без измислени герои като Беязания, Майкъл Корлеоне или Тони Сопрано гангстерите биха имали далеч по-малко значение в днешния свят.

Съединените щати играят особено важна роля в тази насока. Американските филми и телевизионни предавания, както и истинските американски гангстери допринасят значително за сформирането на общественото мнение, като влиянието им не се ограничава само до наследството на Капоне и неговите холивудски еквиваленти. Самата фраза „организирана престъпност“ е американско творение, а американските учени и политици са начело в повишаването на глобалната осведоменост по темата. Американските правоприлагащи агенции въвеждат много от стратегиите, определящи местните и транснационалните кампании за борба срещу нея. В този смисъл по-доброто разбиране на престъпните синдикати изисква да включим в уравнението и възхода на Съединените щати като световен хегемон.

Нашият поглед върху мафията не бива да се фокусира единствено върху политическия ѝ аспект, защото тя често представлява икономическа структура, предлагаща заетост. Най-доходоносните престъпни сделки са свързани с покупко-продажба и за да изследваме възникването на конкретни мафии или гангстери, е необходимо да разгледаме икономическото развитие на предпочитаните от тях бизнеси, както и динамиката на факторите, управляващи пазара. Независимо дали го-

ворим за търговия с наркотици, оръжия, или хора, трябва да признаем централното място на европейските и американските търговски интереси по целия свят. Западняците отдавна са най-активните търговци и потребители на незаконни стоки и услуги, а законите и забраните, свързани с тях, са плод най-вече на западната дипломация и силова политика.

Думата „мафия“ често се използва лековато по отношение на групи, свързани с организираната престъпност, но всъщност тя е изпълнена с дълбок смисъл. Мафиите не са временно явление, а продължават да съществуват и да се разрастват въпреки смените на епохи и правителства. Те притежават култура, история и наследство, които ги обгръщат с ореол, далеч надхвърлящ подвизите на отделния престъпник. Учени и експерти предпочитат да използват други термини, от рода на „групи, занимаващи се с незаконна дейност“, и избягват критичния въпрос как понятието „мафия“ е навлязло в нашия лексикон. Защо държавите и обществата започват да установяват присъствието на местни мафии в своята среда?

Отговорите на тези въпроси се крият в свързана поредица от събития. Самата дума „мафия“ има италиански корен, но са необходими външни фактори, предимно американски, за да ѝ придадат съвременния мащаб и звучене. Сензационните разкрития в Съединените щати през 60-те години на миналия век сякаш потвърждават съществуването на невидими подземни империи, дърпащи лостовете на властта. Режисьори и журналисти жадно ги поглъщат и ги поставят в основата на филми и публикации, достигнали до многомилionна публика. Скоро мафията се превръща не просто във вестникарска новина и тема за развлечения, а в неразделна част от начина, по който хората разглеждат своето минало, настояще и бъдеще.